ZAMANIN VE MEKÂNIN KATMANLARI: VARYOK

NESLİHAN İMAMOĞLU

+İZ VARYOK

YUNT'ta yaklaşık bir yıla yayılacak ve üç ayrı program halinde sürecek olan Merve Elveren ve Meriç Öner'in hazırladığı "VarYok" sergisinin ilk bölümü "VarYok: Canlı"yı inceledik.

YUNT'ta 11 Ekim'de ziyarete açılan "VarYok" isimli sergi, izleyicisine posterinde vadettiği üç alt başlıktan ilkini sunuyor önce: "VarYok: Canlı". Bunu, Şubat'tan Mayıs'a "VarYok: Halı Altı" ve Mayıs'tan Ağustos ortasına kadar "VarYok: Anıtsı" takip edecek. Neredeyse bir yıla yayılacak olan bu sergi, pratiklerinde ağırlıklı olarak araştırma odaklı işlere yer veren Merve Elveren ve Meriç Öner'in bu kez bir araştırmayı sergilemek yerine bir sergiyi araştırmaya açmayı denemesiyle şekilleniyor. Bu deneme seçkiden kurguya, metinde ve posterde oyuncu bir yaklaşımla yan yana ve üst üste beliren sergi adından –zamanı hem dilimleyerek imleyen hem de tarihi ve tahayyülü bir araya getiren bir eşzamanlılıkla bulanıklaştıran– sergileme takvimine kadar tüm detaylara yansıyor. Öncülün izlerini korumakla kalmayıp ardılına dair ipuçları taşıyan dönüşümlü kurgusu ve katmanlı anlatısı ile sergi, izleyiciye serbest bir hareket ve düşünce alanı açıyor.

Küratörler; "Vaktiyle mutlak kabul ettiklerimiz ilk kez mi bu kadar derinden sarsılıyor? Yoksa yakın zamanda beliren ani kaymalar, şimdinin çoktan başlamış provası mıydı?"[1] diye sorarken bahsi geçen "vaktin" takvimde hangi aralığa denk geldiğinden doğrudan bahsetmiyor ya da "yakın zamanın" "şimdi" ile olan mesafesine dair bir ölçü sunmuyor. Bir kutsal metinden fırlamışçasına iddialı, saklı ve soyut olan bu soru sergideki işlerle birlikte düşünüldüğünde serginin bizzat kendisinin araştırmaya açılmış olduğu fikri daha da belirgin oluyor; tıpkı bu sorunun da cevabı aratmak yerine kendisini sorgulatmaya açmış olması gibi: Vakitten, mutlaktan, yakın zamandan,

1 Bu soru, serginin basın bülteninden aktarılmıştır. (Kaynak: https://www.yunt.art/varyok)

"VarYok: Canlı" sergiden görünüm, YUNT

ani kaymadan, şimdiden kasıt nedir? Bu soruyu soran ve sorunun yöneldiği "biz" kimi işaret ediyor?

Sergi –ziyarete açılan ilk bölümüne ve sunulan ipuçlarını takip ederek tahayyül edilebilen gelecek iki bölüme göre– ziyaretçiyi belirli bir mekânda, kimliğe, tarihe, zamana dair farklı işlerle karşılaştırıyor. "VarYok: Canlı" sergisi özelinde; Gürbey Hiz'in çalışmalarında vakit 1800'lerin sonu 1900'lerin başını gösterirken Emre Hüner'in işinde antik dönemden 2020'lere uzanan bir "o vakit" ve "şimdi" söz konusu oluyor. İşler hem bir araya geliş şekilleriyle hem de kendi iç kurgularında sürekli bir zaman kayması yaratıyor. Soru nasıl, kutsal bir kitaptan çıkmış gibiyse, zaman kaymalarının kurgulanmış olması da kontrollü bir deney ortamını akla getiriyor. Bu metin de sergiyi araştırmaya yönelik bir başka deney olarak yazılıyor. Zaman ve mekân kaymalarının yıktığı, bozduğu veya ortaya çıkardığı katmanları araştırmaya çalışıyor. İşleri teker teker incelemek yerine, serginin küratoryal yaklaşımı üzerinden bir işin veya mekânın değil serginin katmanlarına bakıyor.

Serginin tarihe farklı bir bakış sunmak isteyen anlatısı biçimsel olarak hem serginin formatıyla hem de metin ve posterle bütüncül bir ilişki kuruyor. "VarYok" başlığında ayrı ayrı çok büyük anlamlar taşıyan iki kelime yan yana ilişirken posterde birbirinin sınırlarını ihlal ederek alt alta konumlanıyorlar. Bu iki zıt anlamlı kelimenin, büyük harflerinden yani "başlangıç imlerinden" vazgeçilmeden birbirlerine iliştirilmeleri "bir aradalıktaki" zaman vurgusuna; posterdeki dizilim ise daha mekânsal, sınırlara dair bir söze işaret ediyor. Sergi adının yazılışındaki biçimsel tercihin nedeni açıkça okunamasa da serginin zamana yayılan formatı ile birlikte düşünüldüğünde "katman-

Emre Hüner
Neochronophobiq (2015) filminden bir kare
Sylvia Kouvali Piraeus/Londra ve sanatçının izniyle

lar" belirgin hale geliyor. Gösterilen katmanda her şey bir arada, yan yana veya birbirine teğet. YUNT'un vitrini de duvarları da işlerin zaman ile kurduğu ilişki de bu gösterilen katmanın parçaları. YUNT'un dış cepheden başlayan ilk sergisi değil bu. YUNT'un kamusallık ve sınırlar üzerine düşündüren mekânsal tercihi vesilesiyle galeri mekânı küratörlerin ve sanatçıların işbirliğiyle bu sergide de aktif bir rol oynuyor.

"VarYok: Canlı"nın öne çıkan işlerinden biri Gürbey Hiz'in *Tahayyüller, İnşalar, Deneyimler Atlası* isimli projesi. Araştırmacı-sanatçının *Servet-i Fünûn* dergisinin alıntılarından yola çıkarak yaptığı proje kapsamındaki kolajlar tarihi bir anlatıyı, bir belgeyi lineer bir kurguyla görselleştirmektense tarihin farklı noktalarına ait inşa ve hayalleri parçalı ve katmanlı kolaj formatıyla bir araya getirerek bugüne taşıyor. Dergide bahsi geçen tarım teknolojileri, balonla seyahat, yeni inşaat malzeme ve teknikleri gibi konular, yine derginin kendi görsel arşivinden yola çıkılarak yeniden kurgulanırken, ilgili metnin tarihini gösteren zaman belirteçleri geleneksel bir zaman çizgisi üzerinde gösterilmiyor. Bu bilinçli müdahale ile zaman ne "yassılaştırılmış"[2] ne de yok edilmiş oluyor. Bir anlamda "canlı" kılınıyor. O dönemin "yeni"ye olan heyecanı, teknolojik gelişmeleri takip etme, öğrenme isteği, bazen de farklı olana gösterilen tepki bugüne görsellerle aktarılırken ses katmanı arşivsel bir öğe olarak araştırmacıya veri sağlıyor.

Emre Hüner'in *Neochronophobiq* isimli videosu ve mekâna yayılan seramik heykelleri ise hem zamanlar hem de boyutlar arasında-

2 Uğur Tanyeli, "Tarihi Yassılaştırma Saplantısı" başlıklı makalesinde Mehmet Özdoğan'ın ortaya attığı "tarihi yassılaştırmak" deyiminden bahseder: "Deyim geçmişte yaşanmış, vuku bulmuş, ortaya konmuş olanları aralarındaki zaman ve mekân bağlantılarını dikkate almadan, sanki hepsi aynı dönem ve yerde varlık kazanmışlar gibi düşünmeyi anlatıyor." (Uğur Tanyeli, *Rüya, İnşa, İtiraz-Mimari Eleştiri Metinleri*, Boyut Yayınları, 2011, s. 85.)

Gürbey Hiz
Tahayyüller, İnşalar, Deneyimler Atlası projesinden Birbirine Uymayan Muhtelif Manzaralar adlı detay, 2020
Kaynak: Servet-i Fünûn

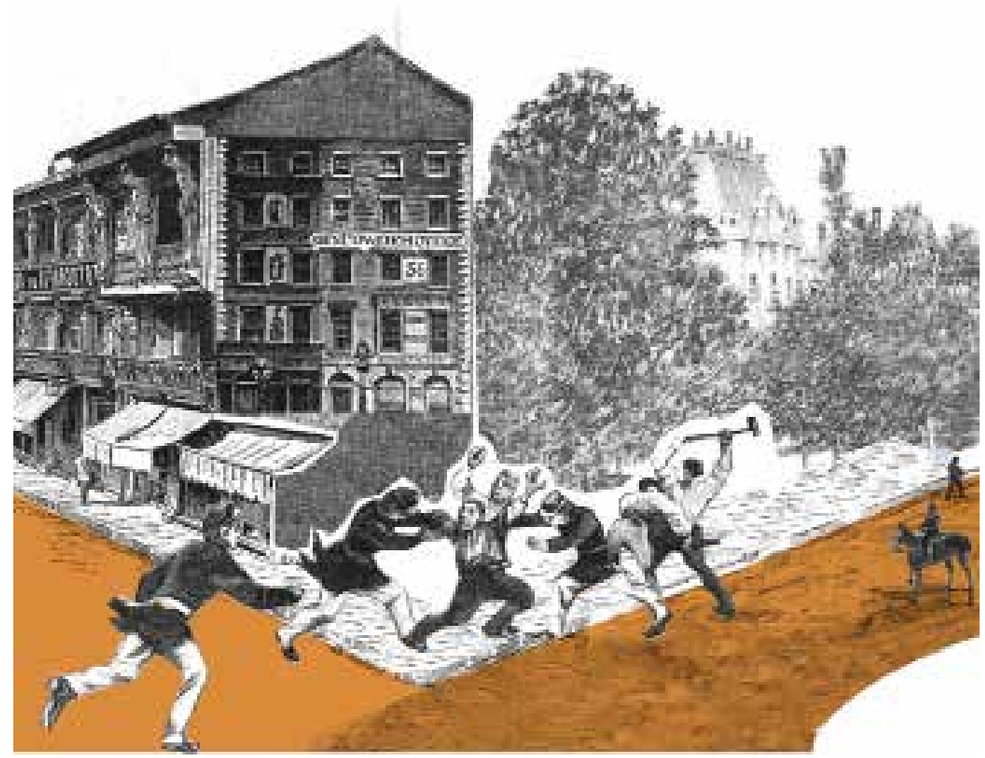

ki katmanları araştırmaya açıyor. Mekânlar, objeler ve bedenlere ait görüntüler videoda yan yana belirirken bir bütün oluşturuyor, bir anlamda sürekli bir akış halinde birbirlerine dönüşüyorlar: Mekânlar objeye, objeler bedene, bedenler mekâna, mekânlar bedene, objeler mekâna... Sanatçının bu sergi özelinde ürettiği seramik heykeller ise bir anlamda bu dönüşümün video ekranından ve videonun dayattığı sıralı formattan taşan "canlı" örnekleri. En eski malzemelerden biri olan kilin, güncel teknolojiyle yan yana gelmesi; kendi topografyasıyla var olan farklı renk ve boyutlardaki heykellerin hem geçmişe hem bugüne hem de geleceğe aynı anda ait olabilecek soyut formları zamanda bir katman açıyor.

Serginin ilk bölümünün bu ana işleri, iç mekânda birbirine temas etmeden farklı köşeler kapsalar da sergi mekânının en baskın özelliklerinden biri olan ve YUNT'un kamuyla etkileşim kurma yaklaşımıyla da paralellik gösteren şeffaf cephesi aracılıyla üst üste geliyor. Bir başka katmanı da bizzat mekânın kendisi, üzerinde bugünün tarihleri yazılı bir vitrin ile kurmuş oluyor böylece. Mekânın iki cephesine yayılan işler dış mekânı iç mekân ile bağlarken Emre Hüner'in işiyle ilişkilenen kapı videodan heykele, iki boyuttan üç boyuta, tarihten bugüne ve çok daha somut bir anlamda ise dışarıdan içeriye geçişin temsil gücünü taşıyor. Kapı hem zamanlar arası hem de mekânlar arası geçişin temsili olurken, açılan kapılar nedeniyle oluşan zaman kaymaları sergi mekânına yerleştirilen diğer işleri açıklıyor. Sonraki bölümlerin sanatçıları; Mona Mahall & Aslı Serbest, Metehan Özcan, Firuzan Melike Sümertaş ve Deniz Tortum'un eserleri bu ilk sergide ipuçlarıyla yer alıyor. Bir harita, bir şiir, bir fotoğraf... Kendi zamanına ve mekânına ait olmayan zaman yolcuları gibi iki ana işe eşlik ediyor.

Hepsi birlikte zamanın, mekânın, bedenin var olan veya tahayyül edilen gerçek, farazi, kurgulanmış ya da parçalanmış sınırlarına, görünür ya da görünür olmayan katmanlarına bakmaya davet ediyor.